ללמוד ממנו

אורי ברנשטיין

מי שמנסה לכתוב שירים, מגלה מהר מאוד שיש מספר משוררים שהוא מתייחס אליהם, שהוא רב אִתם, שהוא אוהב אותם, שהוא שונא אותם, שמכעיסים אותו. ויש מספר קטן עוד יותר של משוררים, שהוא מוכן, רוצה ויכול ללמוד מהם. לגבי אמיר גלבע היה אחד המשוררים, שלא רק למדתי ממנו אלא שאני מוסיף ולומד ממנו. משורר שאתה לומד ממנו, מלמד אותך שני דברים: קודם כל — מלמד אותך את העניין היסודי של מה זה להיות משורר. זה לא דבר פשוט, ומלמד אותך שאל משורר אמיתי אתה חוזר. אתה בא אליו כאשר רע לך, אתה בא אליו כאשר טוב לך. אתה בא אליו כאשר אתה מחפש תהודה, אתה בא אליו כאשר אתה מחפש חבר, אתה בא אליו כאשר אתה מחפש להיות לבד. ובכל פעם אתה מגלה אותו מחדש, אתה מגלה אִתו מחדש, אתה חי אתו מחדש. ואתה לומד ממנו כל הזמן.

על כמה דברים שאני למדתי מאמיר גלבע, אני רוצה להודות לו ולציין מה הם הדברים.

הדבר הראשון הוא הפרדוכסלי שמכולם. אמיר גלבע לימד אותי שמשורר לא יכול ללמוד מאחרים. כי אמיר גלבע בשירתו הולך לבדו לחלוטין, בדרכים שהוא מתווה לעצמו, לכיוונים שרק הוא יודע אותם, אינו הולך בעקבות אף אחד, באופן מוזר, כמעט איש לא בא בעקבותיו, הוא משורר שמגלה עולמות בכל שיר ויוצר אותם מחדש. הוא משורר שמחדש בלי סוף, ולכן גם לכאורה חסר כיוון. הוא משורר שמפתיע אותך, שאתה רוצה לדעת מה הוא יעשה בעוד חודש, מה הוא יעשה בעוד חודשיים, וזה לא יהיה דומה למה שהוא עשה לפני שנה. הוא משורר שהולך כמו מישהו שאין שביל לפניו, והוא מבקיע דרך בתוך הסבך, בתוך המעבה, אבל גם אחריו נסגרים כבר הצמחים, נסגרים השיחים. הוא לא משאיר שביל. הוא מלמד אותך שמשורר עושה לעצמו את עולמו, מדי פעם מחדש. ושזאת מלאכה בלתי נגמרת, בלתי מושלמת, לעולם.

דבר שני שלמדתי ממנו הוא שכל שיר הוא מעשה בריאה מחדש. כי אצל אמיר גלבע שום דבר אינו נמשך. כל שיר — הרפתקאה מוחלטת. אינו דומה לשיר שקדם לו ואינו דומה לשיר שבא אחריו. ואצל אמיר גלבע, כל שיר שאתה קורא אצלו, ולו גם קראת בו כבר — מתגלה מחדש. הוא סיפור של הרפתקאה אישית של משורר, הרפתקאה מאוד נועזת. כל שיר מתחיל מנקודה בה נגמר השיר הקודם, כל שיר מתחיל ממעשה בראשית חדש לחלוטין, ותוך כדי הוא בורר לעצמו את דרכו ומסתיים במקום שלא יכולת לתאר לעצמך כאשר התחלת לקרוא בו, גם לו היית מכיר את השורה הראשונה.

והדבר השלישי היא הלשון. כי הלשון, השפה, שאמיר גלבע עושה בעזרתה את מעשה השיר שלו, היא לשונו המיוחדת שאין לה אח ורֵע, שהיא נוצרת והולכת במהלך השיר, שהיא איננה נתונה מלכתחילה שהיא אינה קיימת לפעמים. יש לך רושם שתוך כדי כתיבת השיר, באות המלים מחדש, נבדקות המלים הישנות, בודקים אותן, פוסלים אותן ממיינים אותן, זורקים אותן, אבל מפעם לפעם מוצאים או מגלים מלים חדשות או ממציאים מלים חדשות. את המלים הנכונות לשיר הזה, והשפה שאמיר גלבע שולט בה שלטון ללא מיצרים, נענית לו מחדש, אבל בצורה שונה, בכל שיר ושיר. אין שפה של אמיר גלבע. יש שפה של השיר האחד, שלא היתה כמותה לפניו, ולא תהיה כמותה אחריו. יותר מכל משורר אחר, הוא מוכיח שוב ושוב, את גדלותה של הלשון העברית, שהוא עושה בה כבתוך שלו, ואת גדלותו של משורר שעושה בלשון כבתוך שלו.

ומכאן לדבר הנוסף שלמדתי ממנו. למדתי ממנו את האמונה במלים. יש מספר מועט של משוררים גדולים, בשירה העברית, שהאמינו במלים. אני חושב שהם בודדים. אני יכול לזכור אולי שלוש דוגמאות של משוררים גדולים: ביאליק, אורי צבי גרינברג ואולי אלתרמן ב"שמחת עניים". השאר חיים בחשש, בספק, בפחד, אולי אפילו בידיעה שהמלים אינן עושות שום דבר. שלמלים אין כוח לעשות את מה שהם מתיימרים לעשות במלים. שהמלים בעצם הם אמצעי דל מאוד לומר בו את העולם. אמיר גלבע מאמין בתוקף ובמרץ, מהשיר הראשון ועד האחרון, שהמלים יכולות לשנות את המציאות, שהמלים יכולות להפוך את פני הדברים, שהשירה יש לה תפקיד של כישוף ושל עשייה, ואם אתה אומר את הנוסחה הנכונה, הדברים יבואו על תיקונם. השבור יתאחה, והשלם יתגדל, והיכולת הזאת והאמונה הזאת, המופלאה, היא דבר שאותו צריך ללמוד ולחזור וללמוד, כל מי שמתחיל להסס ולפקפק ילך אצל אמיר גלבע, ללמוד איך מאמינים ביכולתה של המלה.

ומכאן לדבר נוסף: לתום. יש מעט מאוד משוררים תמימים שלהם יכולת של מודעות למתרחש ותמימות שמלווה מודעות זאת, לא טמטום, לא בורות. ידיעה מוחלטת של הרע והאכזרי והנקלה והנבזה. ועם זאת תום של אמונה מוחלטת בעולם, במתרחש בעולם, בחפצים שבעולם, באנשים שבעולם, התום הזה הוא תכונה מיוחדת לאמיר גלבע, התום הזה מלווה אותו, מאפשר לו לומר את הדברים הנוראים ביותר, התום הזה מאפשר לו לרדת לתהומות שקשה לעלות מהם. התום הזה מאפשר לו לעמוד פנים אל פנים מול מציאות שמעט מאוד משוררים מסוגלים לעמוד מולה, ואת התום הזה אפשר אולי ללמוד ממנו.

ודבר נוסף: אנשים. אנחנו רגילים בשירה הלירית, המודרנית של דור המדינה, במרכאות כפולות או לא כפולות, לקול של אדם מדבר. קול של משורר מדבר. די מונוטוני. די מתלונן, די מיַבֵּב. עסוק בעצמו, באורח מופלא אצל אמיר גלבע ישנו אדם מעבר לקול. מדבר אליך אדם. לא קול אבסטרקטי של פרסונה שירית. לא איזה מעשה מלאכותי, של אמירה וולקאלית, שאתה מאזין לה כמו לאיזה ציוץ קטן. מדבר בן־אדם, לפעמים אתה שונא אותו על מה שהוא מדבר. לפעמים הוא מרגיז אותך. לפעמים אתה רוצה שהוא ידבר אחרת. אבל הוא קיים, בכל תהפוכות השירים, הוא מדבר אליך מעבר לקול שלו, פנים מדברות אליך. יש מעט מאוד משוררים שפנים מופיעים בשירים שלהם, מעבר לקול. ומכאן אולי הדבר האחרון. שלימד אותי אמיר גלבע, שהשיר עם התום והאמונה, התעוזה, והאיש שמאחוריו, והיכולת הלשונית, השיר הוא מעשה מלאכותי.

אנחנו עושים שירים. אמיר גלבע לא שוכח לרגע שבעצם המלאכה שהוא עושה, עם כל ההתמסרות והדבקות שהוא מתמסר ודבק בה, היא מעשה מלאכותי של אמנות, והוא יודע גם לנוע על הגבול הדק שבין האמונה ובין הקשר, בין היכולת לומר את עצמך לבין היכולת לדקלם את עצמך. זה מה שהופך את השירים מווידוי סתם, מאמירה סתם, מזעקה סתם למעשה אמנות שלם. וכל זה מצטרף לדבר אחד שעליו אני רוצה להגיד לו תודה, זאת הזדמנות אחרי הרבה שנים. על כך שאמיר גלבע בשבילי הוא איש ששר, גם איש וגם שירה. ושהוא החזיר לי ומחזיר לי את האמונה בכך שיכולים להיות גם אנשים, ויכולה להיות גם שירה, ויכולה להיות תרכובת של שניהם, וכל זמן שזה קיים בעולם, אני חושב שיש לנו עוד תקווה למרות כל הכאב שאמיר גלבע ער לו כל כך. ■

על יסוד דברים שנאמרו במסיבה ספרותית מטעם גלי־צה"ל בצוותא תל־אביב.

אמיר גלבע — חתן פרס ישראל תשמ"ב

על שיר אחד משירי אמיר גלבע

עוזר רבין

אמיר גלבע: יְחִידָתִי סוֹבֶבֶת תּוֹעָה

יְחִידָתִי סוֹבֶבֶת תּוֹעָה
בְּרְחוֹבוֹת עִיר חֶשְׁבּוֹן
חַיִּים טוֹעָה.
מִי אָמַר הִתְנַצְּלִי
עָדֶיךָ וּמִשִּׁי עוֹטֵף
כִּי בָּאת אֶל סוֹפֵךְ
וְאֶל עָפָר תָּשׁוּבִי
כִּי מֵעָפָר לָקַח
עֵירֶמְךָ וְעֵירֵמָה גַּם
אַתְּ גַּם אִמֶּךָ. וִיחִידָתִי
הֲלֹא מִן הַלֹּא שָׁזְרָה
חַבְלֵי מַזְרֶיהָ
וּבְרַקְעֵי שַׁפְרִיר וּשְׁאוֹל
רָקְעוּ מַתְּכֵי עֲצָמֶיהָ.
בְּשָׂרָהּ בְּשָׂרָה שְׁלָהּ
וְעַצְמָהּ מֵעַצְמֶיהָ.

בֹּא הֲסִכַּת פֹּה
בְּרִיאָה חֲדָשָׁה
חָדָה שֶׁאוּלֶיהָ.
הֲלֵצוּהָ יָקוּם מִי קְצִים עָלֶיהָ.

חובתי להדגיש, לתועלת הרבים, שהשיר המובא בכאן מצוי לקוראים אך ורק כשיר משולב בספריית זוטא, המוציאה מיבחרים משירתם של משוררים. כמוהו משולבים בספר הנקרא "קטף" עוד י"א שירים וכך בגללם אין כל קורא בשירי גלבע — שספריו הידועים כוללים שירים הרבה, שרק מקצת מקצתם נכנסו ל"קטף", יכול להסתפק ב"קטף" בלבד, ולעומת זה בגלל אותם י"ב שירים שכמעט כל אחד מהם הוא מן המעלה שבשיר אשר לפנינו, אין שום קורא שירה אמיתי יכול לוותר על הספר "קטף" — למרבה הפליאה אין עובדה זאת מובאת לידיעת הציבור בשום דרך שהיא ויש לעשות לתיקון עוול זה.

הדברים שכתבתי אינם בגדר אינטרפרטאציה לשיר זה. חלקם הוא נסיון **לביטוי ישיר** של נגיעות שהשיר גרמם, נגיעות שבכל נפשי ומאודי וחלקם הוא סיפור בלבד על אודות התנסויות־מגע זה לגבי אותן שורות שבגלל קוצר המצע וסיבות אישיות שלי נסתפקתי רק ברמיזה לגביהן, כי עוצמת ממשותן של השורות שלא היבעתי במישרין את יחסי עמהן — תודעת ביטוי נוסף, שבוודאי יבוא בצורה מאלף צורות הבריאה ששיר זה מחולל אותן במי שקורא באמת. תכונה זאת של היותם בוראים חיי נפש ומעשיהם בקוראיהם היא תכונה המצויה כמעט בכל שיר משירי אמיר גלבע וגדולה מזו: בכל שיר בדרך אחרת. שיריו מחיים את החיים והמוות ומה שמעֵבר להם ואין גם שיר אחד שתהא בו משום חזרה ועמידה על מקום אחד. הדינאמיקה היא של הליכה (גם שיר שאינו מתעלם מאפשרות העמידה מסתיים ב: "ואפשר **אלך** עוד,/ שֶׁאלפים זה אל זה **בי** יושיטו **לי** יד,/ אמֶן." (ההדגשות שלי ע.ר.) — שירי גלבע בכללם אינם מתעלמים משום דבר חי ולוחמים את מלחמת הטוב ברע מלחמה, אם צריך, אַקטיבית.

הכרח הוא לי לסיים הקדמה זאת בכך שמאז הופעתו בדפוס אני חוזר וקורא ומדבר בשיר זה ועם זה — עובדה היא שהקריאה של עכשו שבות וחיות בה כל הקריאות

הרבות לאין־ספור ויש בה עוצמה מוכפלת שבעתיים של פליאת קריאה ראשונה וגדולה מזו בריאה חדשה של כל התהליך כולו שהשיר ברא בי פעם אחר פעם, לא חוזרת כי אם **חדשה**. אם יטענו כנגדי שקריאתי **סובייקטיבית** הריהי כך במתן מבע גם למה שמתחולל בי, אבל תנאי בל־יעבור להתחוללות זאת היא פיתוח הקשבה מלאה ועמוקה יותר ויותר (שהשיר גורם לי ומחנך לה מעצם טבעו) לאמירותיו של השיר. סובייקטיבית זאת היא אפשרית רק מתוך מה שקוראים **אובייקטיביות** מחמירה המגבירה את העניין בנאמר על ידי הזולת, שהוא השיר בבחינת **ישות חיה** ואפשרית מתוך יחס של כבוד אוהד לדובר אלי, ומתוך השתחררות מהרגלי הקשבה מופרעת בביקורתיות תוך כדי הקשבה, המעוותת את שמיעת הנאמר לך. ובניגוד לשיגרת המוסכמות, הרי פיתוח יכולת ההקשבה (והיא צריכה שקידה של פיתוח!) אל מישהו אחר — שיר, אדם, וכל מה שחושינו ותחושותינו נפתחים ברצון לקלוט אותו, דווקא היא שמחנכת אותנו להקשיב לעצמנו, נבוא איפוא מתוך שיר זה לכך שנוכל להבחין מה בין "אני" לבין "נפשי" לבין "יחידתי", הקשבה כזאת מפתחת את בנפשי — שם־כולל למשותף לי עם אנשים אחרים, אך בכל נפש טבוע מעין צופן של ייחוד ותהליך חיים אקטיביים הוא המעצב את נפשי ליחידתי — מלה נכונה להבעת ייחודה של נפשי שהכרתו מעצבת איש לאישיות. הדרך לכך נתונה לכל אדם והכרת הנפש את יחידותה נעשית אך ורק מתוך מגע ממשי עם זולתך והיא חידה, כשם שיחידתי היא לא לפתור את כי אם לחיות את "חידתי" שחלק ממנה מתבטא בפועל (ולא במלים בלבד) שעצמיותו של אדם נקנית לו אך ורק מתוך חייו **יַחַד** עם האנשים והעולם. ואפתח בשורה שעוררה בי ועדיין מעוררת תחושת מוזיקאליות עליונה המזווגת את ה"מה" עם ה"איך" לאיכות חדשה:

"בוא הַסִּכֵּת פֶּה

בשעת קריאתה בקול (בהצללה פנימית) אני מפסיק (ואינני מסוגל אחרת גם אם אחליט על כך מראש במודע) הפסקה ממושכת בין כל אחת משתי המלים. מה שמבליט את ייחודה ומשך הזמן של התחוללות כה הרבה במלים כה קצרות. עליך להתייחד ממושכות, עם "בוא" לפני שנזכה להגיע ל"הַסִּכֵּת" ומצוות ההקשבה והשמיעה שבמלה הסכת קיומה כשלעצמו תובע שהות ממושכת (מובלעת במלה זו המלה הַשְׁקֵט בהוראת השקט את תוכך, רוחך וכו׳ כתנאי ל"הסכת".)

המלה: "פֶּה" מחייבת מירווח מסויים מכוח הופעתה בסוף השורה ומירווח זה מכין לך את ההפתעה הגדולה שבהמשך, שמתרחשת גם ע"י הדינאמיקה העזה שבשינוי הצלילי הקטן בין "בוֹא" לבין "פֶּה", שאתעכב עליו אחר־כך. כאן אציין שהדמיון בוֹא — פֶּה מרמז על מרחק חיצוני גדול שנאלצת לעבור כדי לגלות קירבה פנימית. המלה "פֶּה" נראית לכאורה כסוגרת (מכוח החריזה) את השורה הזאת, אבל באמת קושרת אותה אל מה שבא אחריה. בעוד שהמלה "בוֹא" קשורה קשר של **ניגוד** עם "כי באת אל סופך".

כיוון שהמלה "מי" מקובלת בקריאה ראשונה כמלת־שאֵלה, יש להדגיש, שאין היא כך לא בשיר זה ולא בכמה שירי־מופת אחרים של גלבע. ואסתפק ברמז שבשיר זה "מי" היא השם היחיד היאה **לכוח** השולל את ערכה, ממשותה, יופיה, של נפש האדם. וגדלותו ועיקרו של השיר היא בהקשבתו, לדברי "מי" ורק נכונותו להיות שאול, כלומר להישאל לממשות חיי נפשו וטעמם מזֵכה אותנו בתשובה השקטה המתחילה במלה "ויחידתי" הכלולה בתוך השורה של השלילה, נובעת ממנה בהיפוכה, המשכנע בשלוותו. חזרו וקראו אך ורק את קטע־השיר הפותח: "מי אמר התנצלי" ומסתיים "את גם אמך. ויחידתי". נבחין בשני דברים עיקריים:

(1) אריכותם, תוכנם ותקיפותם הגוזרת "לא" על ערכה וחייה של הקרויה בפי המדבר העיקרי בשיר: "יחידתי" כלומר מגנה את גסות חומרה ועירומה (לשון גנאי על־פי ספר בראשית). ייחוד אישיותה של נפשו ומקוריותה (כלומר מתעלמת מחידת אי היותה מעפר ואי שובה אל עפר, חידת ראשוניותה שאינה מאפשרת כלל לייחס לה היוולדות מאם.

(2) שדברים שליליים אלה הם בעלי **ערך** בכך שהשומע אותם והוא המדבר העיקרי בשיר (ובשלב זה: גם מי שקוראו בקול) מגיב עליהם בתשובה של ממש הנובעת מדברי שלילה אלה ובאה כנגדם באותה שורה עצמה. כממשיכה המשך שבניגוד את המלה "אמך" שהיא סוף דבריו שלי המכונה "מי" הגוזר גזירת "לא" (בלי להשמיע עדיין מלה זאת במפרש) בלשון **זמן־הווה**. ולעומת זאת: התשובה המחזירה אותנו, בלשון זמן־עבר רחוק, זמן בראשית **יצירת הנפש את עצמה!** וזה משום שהתשובה "מזכירה" את העבר בהיותה נובעת ממנו:

— — — ויחידָתי
הֲלֹא מִן הַלֹּא שֻׁזְרָה
חַבְלֵי מַזְרֶיהָ
וּבְרִקְעֵי שַׁפְרִיר וּשְׁאוֹל
רֻקְעוּ מִתְּכֵי עֶצְמֶיהָ.
בְּשָׂרָהּ בְּשָׂרָהּ שָׁלָה
וְעַצְמָהּ מֵעֶצְמֶיהָ.

השואל: מי אמר התנצלי אינו שואל כאמור אלא קובע עובדה — בלשון זמן־עבר — ש"מי אמר התנצלי" — זהו סיפור ולא שאלה, אבל עצם הסיפור במהותו מציג את סימן השלילה והצגה זאת היא קביעה שלגביה על האדם — אחרי הקשבה אמיתית לה — כלומר היותו מוכן להיות שאול — לא להשיב בתשובה אלא להקשיב להיותה של התשובה נובעת מתוכו.

הדבר מומחש במלה "הֲלֹא" שהיא הצבת ה"א השאלה לפני מלת השלילה "לא" חיבורן יוצר חיוב שבחיוב, החלטי, שאין עליו עוררין ולכן אפשרי לו להיאמר בשקט כדבר המעיד על דינאמיקה פועלת.

ועכשיו נשוב ונקשיב:

בוֹא הַסִּכֵּת פֶּה
בְּרִיאָה חֲדָשָׁה
חִדָּה שְׁאוֹלֶיהָ.

במיצלול: חדשה — חדה שאוליה. ומשמעות הדברים, כפי שרמזתי בדברי לעיל, שבריאה בוראת את השאולים (מבוקשים ונשאלים) ונכונותם להישאל בוראת את הבריאה. צירוף המשמעות והמיצלול אין כמוהם לאשר את בסיסו העל־ראציונאלי של מהות מעשה הבריאה: היא "חדה שאוליה". שיא התפתחותה של עצמיות נפש

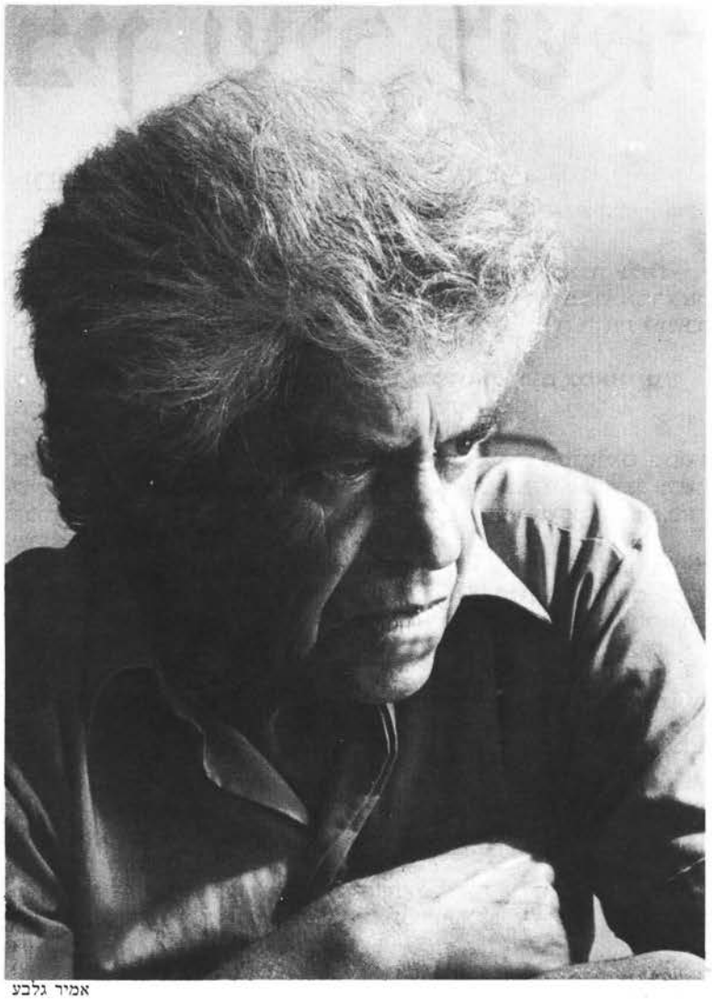

אמיר גלבע

האדם והעשותה למהות המייחדת אותה בייחוד שהאדם קורא לו "יחידתי" — שכוללת את "חידתי", והקשר הצלילי שזרה — מזריה — רקעי — רוקעו והניגוד שפריר — שאול, והקשרים: בשרה בשרה שלה ועצמה מעצמיה.

וכאן עלי לציין שתהא זו שגיאה, החטאת עיקר החיים לראות בשיר זה סיפור בריאתה של יצירת אמנות. ההוכחות לכך רבות: יחידתי אינה שירתי יחידתי היא בריאה חדשה: היא של נפש וגוף נפש שבראה את עצמה כהוויית יחידות הנכונות להישאל והנקראים כך הם "שאוליה" (גם מבוקשיה) של הבריאה.

מכוח תכונתם — שהיא תכונת־יסוד של אישיות ייחודית להישאל שאלות על ידי הכוחות שבחיים — שאין לכנותם אלא בשם מי, והשלילי שבהם קשור בעובדת המָוֶת (ואדם חי־באמת מכח עמידתו בפני ה"מי" שיקום לצוה קצים (לא סוף) עליה. והשורות האחרונות הן הגשמתו של עיקר השיר שלפנינו על ידי אופי השאֵלה המציין אותם, ובגלל שהאדם מציג את השאלה השוללת כמקור חיים, ומסתיים לכאורה במימוש תורתו, כלומר בהצגת השאלה. לכאורה, אך באמת — כל עוד אדם חי כך תמיד "יקום מי לצוה על יחידותו לא "סוף" אלא קצים ומתוכם תנבענה בריאות חדשות.

הקורא השומע ועושה בכך דברים אלה לתפלתי, במאה ה־20 היא אני שחי בכך את התהליך הטבוע בי ומחכה לפעולתי שהשיר מעורר אותו בי: יצירת יחידתי את גופה מעצמה ועצמה מעצמיה שרֻקעו מרקעי שפריר ושאול. והשאלה החוזרת ונשאלת בסופו של השיר שאין לו סוף: הלצווה יקום מי קיצים עליה. משאלה זו אינה רטורית. היא הגשמתו של עיקר העיקרים שבשיר. אין כוח לחיות חיים בחיים ללא שאלה זו. לחיות עמה הוא התודע יחידתי אל עצמה אחר יאוש של "סובבת, תועה, חשבון, טועה" קורא חוזר השיר להיזכר ובכך להפוך להווה את בריאתו מקדם, בריאה מחומר ה"לא" היקומי (המות החוזר ומשמיע עצמו מדי פעם ואדם) עבר ובכך חוזר ובורא עצמו והכח הזה שהוא שלי גובר על הכוחות האיתנים הנקראים כדי להישאל מי. ואכן השיר מסתיים בהגשמת מה שהוא אומר, בהצבת שאלה ובהקשבה אליה, הקשבה שמקבלת תשובת־מה במלה "קצים" שלשון הרבים שלה מעידה על התחלות של בריאות חדשות מתוך קומו של מי שגם הוא מכוחותי.

בקריאתי את השיר בפני עצמי ובפני אחרים ברור לי שהמלה "פֶּה" אינה מכוונת אל השיר עצמו — כי אם אל קורא השיר. הקורא בורא לעצמו מכוחם המיוחד של שירי גלבע, שכולם אינם מעוניינים באֶגו שלהם והם מכוונים אל האדם. ומכוח חיים יחד עם השיר מתחוללת "בריאה חדשה פה", בקורא השיר — ועניין זה שאני רומז עליו, הוא מסוד גדולתה הכלל־אנושית של יצירת גלבע. בשיר אחר שיר האדם — כל אדם — עובר תהליך של בריאת עצמו כבורא בעצמו הוויות חיים למיניהן, שונות לפי המקום והזמן. וה"מי" השולל מביא מביא להתעוררות כוחות חידת הבריאה שתהליכה חד חידות יחידתי חדשות בקוראי השירים. ■

בגליון הקרוב יוקדש מדור לשירת יהודה עמיחי.